

УДК 929.53Оглоблин

Наталія ЛОБКО
(Суми)

ОСОБОВИЙ АРХІВНИЙ ФОНД О. ОГЛОБЛИНА В ЦДАВО УКРАЇНИ ЯК ДЖЕРЕЛО ГЕНЕАЛОГІЧНОЇ ІНФОРМАЦІЇ

Творчість істориків, які з різних причин опинилися за межами батьківщини не досліджувалася за радянських часів, бо вони вважалися “буржуазними націоналістами” і їх звинувачували у “фальсифікації та зведенні брудних наклепів” на історичну науку в УРСР. Сьогодні спадщина істориків української еміграції поступово повертається в Україну і тут стає доступною не лише науковцям, а широкому загалу тих, хто цікавиться і цинить свою історію. Отже, перед істориками стоїть завдання всебічно дослідити науковий доробок людей, які своєю невтомною, самовідданою працею формували українську історичну науку поза межами України.

Серед діаспорних науковців, чия творчість потребує дослідження – Олександр Петрович Оглоблин – історик, історіограф, археолог, архівіст, громадський діяч. Один із творців державницького напрямку в українській історіографії, автор понад 1000 праць, фундатор школи українських істориків-державників в еміграції, засновник і голова Українського історичного товариства і президент Української Вільної академії наук у США. Його цікавила українська історіографія, економічна та політична історія України, історична географія, краєзнавство, історія української культури та церкви, біографістика.

Довгий час постать О. Оглоблина та його праці залишалися поза увагою радянських істориків. Із здобуттям Україною незалежності інтерес до постаті вченого зріс і на його Батьківщині. Останнім часом все більше з’являється статей, автори яких торкаються окремих аспектів діяльності цього дослідника¹.

Особливе місце в науковому доробку вченого посідають генеалогічні дослідження. Першими зробили спробу осмислити внесок О. Оглоблина в розвиток української генеалогії його учень, історик Л. Винар² та київський історик І. Верба³.

Таким чином, науковий спадок О. Оглоблина в контексті розвитку української генеалогії ще не став предметом ґрунтовного дослідження. На нашу думку, неможливо з’ясувати наукову вагомність спадщини Олександра Петровича та дослідити творчу лабораторію вченого без аналізу його особового фонду, що знаходиться на збереження в Центральному державному архіві вищих органів влади і управління України⁴.

Не будемо детально описувати життєвий і творчий шлях О. Оглоблина, тільки зазначимо ті події, які сприяли становленню його як генеолога.

Інтерес до історії свого роду Олександр Петрович виявив ще навчаючись в Київській чоловічій гімназії. Поштовхом до заняття генеалогією був подарований йому ще підлітком “Малоросійський родослівник” В. Модзалевського. “У затишку моєї кімнати з її чудернацьки зробленими кутами, серед своїх улюблених книжок вільний як ніколи пізніше, я довгими зимовими вечорами жадібно перечитував щойно подаровані мені важкі томи “Родословника” Модзалевського. Знайомство з “Родословником” Модзалевського – це і була моя перша наукова зустріч з українською генеалогією. І полюбив я відтоді й “Родослівник”, і автора його. Ніколи не подарую собі, що залишив цю вічну книгу там, де немає й не буде вже мене...”⁵ Слід зазначити, що О. П. Оглоблин був першим, хто почав досліджувати наукову спадщину В. Л. Модзалевського⁶. Він планував видати збірник “Люди Нової України”, в якому один із розділів був би присвячений визначному генеологу⁷. Але, на жаль, ці плани так і залишилися не здійсненими, як і не вдалося йому опублікувати щоденники вченого й коментарі до них з причини втрати рукопису 1945 р. (оригінал щоденника за 1917 р. він залишив у Києві)⁸.

Друга “наукова зустріч з українською генеалогією” відбулася у 1921–1926 рр., коли О. Оглоблин завідував історичною бібліотекою ім. О. М. Лазаревського⁹. Про ці часи в своєму біографічному нарисі “Рід” він писав: “з великим запалом я віддався науковій праці, Історія Гетьманщини XVIII ст. стала улюбленою темою для мене. Через мої руки проходить багато архівних документів старої України XVII–XVIII ст. – і в тих документах скільки знайомих мені з дитинства фамілій, скільки знайомих мені з юнацьких літ діячів українського минулого зустрів я! І побачив я, як багато славних історичних фамілій, а надто ж рядових козацьких та міщанських (значного міщанства), не вмістив Модзалевський до своєї “великопанської” праці, перевантаживши її зате різними “Машами та Сашами”

другої половини XIX – початку XX століття. Багато генеалогічних матеріалів накопичилося вже в мене. Я надумався скласти генеалогічні розписи низки міщанських та козацьких фамілій, що мали ввійти до V тому “Родословника” Модзалевського (я не знав ще тоді, що рукопис його зберігся)”¹⁰.

Тоді ж О. Оглоблин почав складати родословні розписи. “Довгими вечорами, після цілоденної важкої праці відпочиваючи в своєму новому сімейному затишному “професорському” кабінеті, я займався тим, що ніяк не пасувало до “епохи” – українською генеалогією, але на цей раз вже науково, озброєний і великим документальним матеріалом і науково-генеалогічною методологією. Саме тут горіла моя душа, і як любовно виводив я бісерним почерком, так мені не властивим, але який я так люблю, складну в’язь родословних розписів! Велика тека цих розписів і матеріалів до них зібралася в мене за два роки праці (1921–1923). Багато-багато разів виручала вона мене в моїх загальних і спеціальних студіях”¹¹.

Вірогідно, продовжував збирати, а також копіювати документи, що містять генеалогічну інформацію О. Оглоблин і під час виконання обов’язків директора Київського Центрального архіву давніх актів в 1932–1934 рр. Під його керівництвом описано 330 книг XVI – першої половини XVIII ст. та упорядковано 459 979 справ¹².

Перебуваючи в еміграції, Олександр Петрович згадував: “Генеалогія, була моїм інтимним, науковим куточком у 1920–30-их роках. Шкодную тільки, що тодішні умови і брак часу не дозволили мені повністю використати силу-силенну генеалогічного матеріалу, що перейшов через мої руки в процесі довгих архівних студій. В тяжкі 30-ті роки збирав я матеріали для генеалогії старих рудницьких родів Правобережного Полісся, складав родовід відомого зем’янського роду Київщини – Олизарів-Волчкевичів та деяких інших шляхетських фамілій Правобережної України. А в трагічні дні боротьби за Київ у 1941 році я працював над генеалогією Ханенків – робота, від якої мене дослівно відірвало покликання на голову Київської Міської Управи. Я багато працював у 1942–1943-му роках в київських архівах, і зібраний тоді матеріал став мені у великій пригоді для генеалогічних студій на еміграції”¹³.

Отже, упродовж всього життя О. Оглоблин збирав різноманітні генеалогічні данні, відомості, матеріали, особливо його цікавила інформація з генеалогії лівобережного та малоросійського дворянства. За радянських часів дослідник встиг запровадити до наукового вжитку незначну кількість родовідних матеріалів.

Так, на основі цих документів у 1939 р. була написана праця “Труди і дні Гетьмана Івана Мазепи (Матеріали до біографії)”, в якій він в розділі “Біографічні й генеалогічні дані” обґрунтував дату народження І. Мазепи¹⁴. У 1942 р. – розвідка “Причинок до української генеалогії XVII ст. Внучка двох гетьманів”, присвячену онуці гетьманів І. Брюховецького та І. Самойловича – П. Т. Ісканській¹⁵.

У період Другої світової війни та еміграції О. Оглоблин не припиняв займатися генеалогією. В цей період він написав такі праці з циклу генеалогічно-історичних дослідів, як “Матеріяли до родословної Косачів” (Рід та Знамено, ч. 2, 1947), “Олександр Лазаревський (1834–1902) і українське родознавство” (Рід та Знамено, ч. 4, 1947), “Нарбут-мазепинець. Нові матеріяли до біографії Юрія Нарбута” (Арка, ч. 2, 1948), “Ханенки” (1949), “Люди Старої України” (1959), “Опанас Лобисевич” (1966), “Микола Василенко й Вадим Модзалевський” (Український Історик, ч. 2–3, 1966), “Проблема предків Миколи Гоголя” (Український Історик, ч. 3–4, 1967, ч. 3–4, 1968) і окремо: “Предки Миколи Гоголя” (1968) та низка дрібніших генеалогічних і біографічних публікацій, присвячених українським діячам XVII–XIX ст.¹⁶

Нині частина зібраних ним генеалогічних матеріалів зберігається в Центральному державному архіві вищих органів влади і управління України¹⁷.

Особовий фонд О. Оглоблина налічує 382 одиниць зберігання, що хронологічно охоплюють період життя вченого з 1899 по 1992 рр. Тут знаходяться документи, що характеризують його наукову і громадську діяльність.

Цікавими для сучасних істориків, особливо тих, хто досліджує родоводи шляхетських, старшинських, козацьких, священничих і міщанських фамілій Гетьманщини, є чернеткові замітки до “Української генеалогії” в 4-х томах загальним обсягом 1080 аркушів (оп. 1, спр. 57–60), які охоплюють період XVII–XIX ст.

Ці генеалогічні матеріали можна умовно поділити на такі групи: 1. Генеалогічні схеми, складені власне О.Оглоблиним. Це родовідні схеми на окремих листках. Серед них є повні, уже закінчені та чорнові. 2. Картки з генеалогічною та біографічною інформацією на представників відомих українських родів. 3. Колекція фотокарток. 4. Рукописи “Труди і дні Гетьмана Івана Мазепи (Матеріали до біографії)”, “Причинок до української генеалогії XVII ст. Внучка двох гетьманів”, “Опанас Лобисевич”. 5. Виписки і копії з документів Київського Центрального Архіву Давніх Актів, Рукописного відділу Державної

Публічної Бібліотеки УРСР, Чернігівського обласного історичного архіву.

Свої замітки дослідник робив на листках різної величини. У ході текстологічного аналізу цих карток було з'ясовано, що містять вони різноманітну інформацію і за інформаційним навантаженням їх можна поділити на три групи. Першу групу складають картки з відомостями про дати народження, смерті, шлюбу із зазначенням джерела зафіксованої інформації, дані про соціальний і майновий стан, цікаві факти з біографії людини, які посади займала, де жила, інформація про дружин, дочок, зятів. У картках з другої групи занотовано тільки прізвище, іноді ім'я та по батькові та назва джерела, де можна знайти відомості про зазначену особу чи рід і місцезнаходження цього джерела. До третьої групи відносимо картки, в яких є різні відомості про представників роду та зазначено джерело цієї інформації.

Такі виписки Олександр Оглоблин робив як на окремих картках рукописно, так і друкував на окремих листках А-4 формату. Так, в особовому фонді, що зберігається в ЦДАВО України, є дві справи, які складаються з виписок з архіву Чернігівського дворянського зібрання¹⁸ та справа, яка також містить копії архівних документів з різних архівів і декілька оригіналів ревізських казок, церковно-приходських відомостей¹⁹. Слід зазначити, що ці виписки являли собою не сам текст архівного документу, а тільки заголовки архівних справ зі стислою інформацією. Наприклад, купчі записи – хто, кому, що і за скільки продав. Якщо це був універсал, то було вказано номер справи та аркуші.

Інформаційно насиченими є справи, які містять генеалогічні схеми, складені власне О. Оглоблиним. Розглянемо їх детальніше. Так, у 59 справі є родовідні схеми таких родів: *Целичко* (26)²⁰, *Чуйкевич* (37), *Тарасевич*, *Тризны* (40), *Грибовичи* (40 зв), *Турковские* (41), *Елецкой* (47), *Дашков* (49–49 зв), *Дворецкие* (50–54 зв); князя *Кекуатович* (*Кейкуатович*) (53), *Солонина* (54), *Корейша* (121), *Шемиуковы* (*Бахчевский*) (122), *Гладченко* (*Гладкий*) (162), *Бузановский* (162), *Потебни* (165), *Стефановский* – *Швей* (166), *Сорокин* (167), *Вербицкий* – *Антиох* (168), *Вербицкий* (170–170 зв.), *Раклицкие* (169), *Зеленецкий* (173), *Высоцкие* (174), *Михно* (175), *Барановские* (176), *Борзаковский* (177), *Савицкий* (178), *Короткевичи* – *Гладкие* (179), *Скаржинский* (181), *Миницкий* (182), *Маценко* (183), *Магеровский* (184), *Шкураты* (*Шкуратовичи*, *Шкуратенки*) (185), *Шнурчевские* (*Шнурки*) (186), *Галяховские* (*Голяховские*) (187), *Грушинские* (*Дорошенко*, *Дорофеевичи*) (188), *Малишевские* (189), *Велички* (190), *Стожки* (191), *Ореховские* (192), *Гуленко* (193), *Диаковский* (194), *Занкевичи*, (*Занькевичи*) (195), *Полторацкие* (196), *Свирские* (197), *Кисели* (198), *Покотило* (199), *Подольские* (200), *Зубрицкий* (201), *Коменко* (202), *Искрицкий* (203), *Лопаты* (204), *Малишевский* (205), *Скабичевские* (206), *Багинские* (*Чумаченко*) (207), *Хоминские* (210), *Аршук* (212–213 зв.), *Булашевич* (215–218), *Грозинские* (219), *Галяховские* (220), *Еремеенко* (*Веремеенки*, *Веремеевичи*) (221), *Грановские* (222), *Лобода* (223–224 зв.), *Александровичи* (225–227), *Оршавы* (*Орачовские*) (228), *Ялинский* (229), *Синдаровские* (230–232 зв.), *Отвиновские* (233), *Отроховичи* (234), *Корейша* (235–234, 245–247 зв.), *Зубрицкие* (248)²¹.

У 60 справі можна знайти відомості про такі роди: *Рагузинские* (1–66 зв.), *Лайкевичи* (70), *Григоровичи* (71–71 зв.), *Панкевичи* (72–72 зв.), *Левицкие* (73–74 зв.), *Тарасевичи* (74–74 зв.), *Величковские* (75), *Янжулы* (76), *Корсаки* (77), *Тернавноты* (78), *Троцины* (79), *Худолеи* (80), *Чесноки* (*Часнык*) (81–81 зв.), *Стефановичи* (82–82 зв), *Голяховские* (83), *Телесницькие* (84), *Винские* (86), *Чарнолуссские* (87), *Чернявские* (88–88 зв.), *Улезко* (89–89 зв.), *Пороховники* (89⁶), *Холодовичи* (90), *Шкляревичи* (91–91 зв.), *Бахчевские* (92), *Богаевские* (93–93 зв.), *Еньки* (94–98 зв.), *Даровские* (99–99 зв.), *Еньки-Даровские* (100), *Лобко* – *Лобковские* (*Лобановские*) (101), *Драгомановы* (104), *Гудыми-Месенцовы* (108), *Гудими-Левковичи* (109–109 зв.), *Мезьки*, *Короткевичи-Гладкие*, *Короткевичи*, *Гладкие*, *Юркевичи*, *Исарицкие*, *Герцики*, *Терери-Моржковские*, *Лашкевичи*, *Хмелковские*, *Раевские*, *Соболевские*, *Елинские*, *Савицкие*, *Саввичи*, *Масловские*, *Рклицкие* (110–139), *Грибовские* (140), *Гром* (141–141 зв.), князя *Кекуатовы* (*Кейкуатовы*) (142), *Дубинские* (143–143 зв.), *Мисловские* (144–147), *Масловские* (148), *Короткевичи* (149а–149а зв.), *Аksamит* (150), *Короткевичи* (*Кроткевичи*) (151), *Короткевичи-Гладкие* (152–154), *Гладкие* (158–159), *Савицкие* (161–163), *Матвенки* (164), *Галяховские* и *Голяховские* (166–174), *Мезьки* 176, *Пригары* (177–186), *Елинские* (187), *Соханские* (*Саханские*, *Суханские*) (200), *Богданович* (201), *Фридкоичи* (202), *Митькевичи* (203 зв.), *Уманцы* (204–204 зв.)²²

У справі 58 є чернетки поколінних розписів родів: *Корсак* (77), *Мисловский* (96), *Соболевский* (98–102, 120, 132), *Лашкевич* – *Мезько* (110, 139–148), *Кроткевич* (112), *Галяховский* (117), *Даровский* (121), *Еньки* (122), *Гаевские* (125), *Хмельовский* (129, 161–162), *Гаенки* (130),

Пригары (134, 213–213 зв.), Булашевичи (135), Лобода (136), Томиловский (158, 168), Юркевичи (206).

Серед матеріалів особового фонду є справи, які містять значну кількість фотодокументів, на яких члени родини О. Оглоблина та інші особи (на жаль, є світлини без підписів)²³.

Опрацювання генеалогічних матеріалів, які зібрав О. Оглоблин ще працюючи в Україні, і які на сьогодні зберігаються в фондах ЦДАВО України, а також аналіз його генеалогічних та біографічних публікацій, дали можливість визначити коло джерел, якими дослідник користувався при проведенні генеалогічних досліджень. Їх можна поділити на декілька груп: 1) Друковані видання – “Малороссийский Родословник” В. Модзалевського, праці О. Лазаревського, “Родословная книга Черниговского дворянства” Г. Милорадовича, “Малороссийский Гербовник” В. Лукомського та В. Модзалевського, “Списки Черниговских дворян 1783 года” та ін. 2) Справи Київського Центрального Архіву Давніх Актів, Рукописного відділу Державної Публічної Бібліотеки УРСР, Чернігівського обласного історичного архіву, Відділу рукописів Українського Національного музею у Львові, рукописного відділу Державної Публічної Бібліотеки УРСР – “збірка Київського Університету св. Володимира”, “Частные письма”, “збірка Лазаревського”, фонди Київської Духовної академії; Чернігівський обласний історичний архів – фонди Чернігівського дворянського депутатського зібрання. 3) Листування з нащадками²⁴.

Отже, аналіз генеалогічних матеріалів, як є в особовому фонді О. Оглоблина в ЦДАВО України свідчить про наявність значної документальної бази, що дозволяє проводити реконструкцію шляхетських, старшинських, козацьких, духівницьких і міщанських родоводів Гетьманщини.

О. Оглоблин зробив помітний внесок у розвиток різних галузей історичних досліджень, у тому числі і генеалогічних. Продовжуючи досліджувати проблеми української генеалогії, він забезпечив неперервність розвитку українських генеалогічних досліджень. Його наукова спадщина не втратила своєї актуальності і є джерелом інформації генеалогічного змісту, який заслуговує на використання істориками при дослідженні українських родоводів.

Примітки:

¹ Див.: *Винар Л.* Наукова творчість проф. д-ра Олександра Оглоблина // Український історик. – 1970. – № 1–3. – С. 5–32; *Атаманенко А.* Історіографічні аспекти праці Олександра Оглоблина “Люди Старої України” // Міжнародний науковий конгрес “Українська історична наука на порозі ХХІ ст.” Доповіді та повідомлення. – Чернівці: Рута, 2001. – Т. 3. – С. 396–402; *Ясь О.* Генеалогічна ідея в науковій творчості і методології О. П. Оглоблина // Спеціальні історичні дисципліни: питання теорії та методики. – 2000. – Ч. 4, част. 1. – С. 146–157; *Верба І., Кармазіна М.* Питання економічного розвитку українців у національній політичній думці (кінець ХІХ – перша чверть ХХ ст.) // Сіверянський літопис. – 1998. – № 3. – С. 142–154 та ін.

² *Винар Л.* Наукова творчість проф. д-ра Олександра Оглоблина // Український історик. – 1970. – № 1–3. – С. 29–31.

³ *Верба І.* Олександр Оглоблин. Життя і праця в Україні (До 100-річчя з дня народження). – К., 1999. – 383 с.; *Верба І.* Олександр Оглоблин та його внесок в українську історіографію 1920–1940-х років: Дис... доктора іст. наук: 07.00.06 / НАН України. Ін-т укр. археографії та джерелознавства ім. М.С. Грушевського. – К., 2000. – 432 с.; *Верба І.* Архівна Оглоблина в Києві // Український історик. – 1994. – № 1–4. – С. 166–181 та ін.

⁴ Центральний державний архів вищих органів влади і управління України (далі – ЦДАВО). – Ф. 3561. – Оп. 1. – Спр. 50, 57–60.

⁵ *Оглоблин О.* Рід // Український історик. – 1994. – № 1–4. – С. 138.

⁶ *Оглоблин О.* Вадим Модзалевський (1882–1920) // Наші дні (Львів). – 1943. – № 10. – С. 3–4; *Оглоблин О.* Микола Василенко й Вадим Модзалевський // Український історик – 1966. – № 3–4. – С. 5–25.

⁷ *Оглоблин О.* Микола Василенко й Вадим Модзалевський // Український історик – 1966. – № 3–4. – С. 5 (прим. *).

⁸ *Оглоблин О.* Мій творчий шлях українського історика // Збірник на пошану проф. д-ра Олександра Оглоблина. УВАН у США. – Нью-Йорк, 1977. – С. 56 (примітка № 51).

⁹ ЦДАВО. – Ф. 3561. – Оп. 1. – Спр. 258. – Арк. 35 зв.

¹⁰ *Оглоблин О.* Рід. – С. 138.

¹¹ Там само.

¹² ЦДАВО. – Ф. 3561. – Оп. 1. – Спр. 309. – Арк. 115.

¹³ *Оглоблин О.* Мій творчий шлях українського історика // Зб. на пошану проф. д-ра Олександра Оглоблина / Відп. ред. *В. Омельченко.* – Нью-Йорк, 1977. – С. 50.

¹⁴ ЦДАВО. – Ф. 3561. – Оп. 1. – Спр. 56. – Арк. 1–124.

¹⁵ Там само.

¹⁶ *Винар Л.* Наукова творчість проф. д-ра Олександра Оглоблина // Український історик. – 1970. – № 1–3. – С. 30.

- ¹⁷ ЦДАВО. – Ф. 3561. – Оп. 1. – Спр. 50, 57–60.
¹⁸ Там само. – Спр. 214. – Арк. 1–265; Спр. 215. – Арк. 1–125.
¹⁹ Там само. – Спр. 234. – Арк. 1–267.
²⁰ Прізвища подаються мовою оригіналу, в дужках зазначені номери аркушів.
²¹ ЦДАВО. – Ф. 3561. – Оп. 1. – Спр. 59.
²² Там само. – Спр. 60.
²³ Там само. – Спр. 58, 342–345.
²⁴ Там само. – Оп. 3. – Спр. 9; Оп. 1. – Спр. 59. – Арк. 163–164 зв.

* * *

Наталія Лобко (Суми): Особовий архівний фонд О. Оглоблина в ЦДАВО України як джерело генеалогічної інформації

У статті охарактеризовано інформаційний потенціал особового архівного фонду відомого історика Олександра Оглоблина, що зберігається в Центральному державному архіві вищих органів влади та управління України.

Ключові слова: О. Оглоблин, Державний архів вищих органів влади та управління України, генеалогічні дослідження, родовідні схеми.

* * *

Natalia Lobko (Sumy): Personal Archival Fund of Oleksander Ohloblin, in the CSASBPG of Ukraine as a Source of the Genealogical Information.

The article described the potential of information documents personal fund known historian Olexander Ohloblin, which is stored in Central State Archive of Supreme Bodies of Power and Government of Ukraine.

Keywords: O. Ohloblin, Central State Archive of Supreme Bodies of Power and Government of Ukraine, genealogical research, genealogical scheme.